

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Φιλαρέτου Βαφείδου, Μητροπολίτου Διδυμοτείχου (νῦν Ἡρακλείας) Ἐκκλησιαστικῆ Ἱστορία ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, Τόμος Γ'. Μέρος Β'. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1928.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἡρακλείας Φιλάρετος Βαφείδης, μετὰ τεσσαράκοντα τέσσαρα ὅλα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ α'. τόμου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, εὐτυχεῖ νὰ ἴδῃ συμπληρωμένον τὸ ὅλον ἔργον του διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ β'. μέρους τοῦ Γ'. τόμου, περιλαμβάνοντος τ' ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ιη'. αἰῶνος μέχρι τοῦ 1908. Θεομὰ συγχαρητήρια δέον ν' ἀπευθυνθῶσι πρὸς τὸν γηραιὸν συγγραφέα, διότι εἶδε πληρούμενον τὸν ἐνδόμυχον πόθον τοῦ νὰ παράσχῃ πλήρη, κατὰ τὸ δυνατόν τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἠκολούθησε καὶ ἐν τῷ β'. μέρει τοῦ Γ'. τόμου τῇ αὐτῇ μεθόδῳ καὶ τάξει, ἣν εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις τόμοις, ἐπιτεμώτερον μὲν ἐξετάσας τὰ κατὰ τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Προτεσταντισμὸν, εὐρύτερον δὲ τὰ κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἐπὶ τῇ βάσει πάντοτε τῶν πηγῶν καὶ τῶν ἐξηκριβωμένων δεδομένων.

Ἐν πρώτῳ μέρει τοῦ τόμου τούτου ἐκθέτει τὰς σχέσεις τῆς Ὁρθόδοξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν τυραννικὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν ἐπὶ τῶν Σουλτάνων Ἀχμέτ Γ'. μέχρι Σελίμ Γ'. (1703-1789), ἐφεξῆς μέχρι τοῦ Χαμίτ Β'. (1789-1876) καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου μέχρι τῆς διὰ τῶν Νεοτούρκων ἀνακηρύξεως τοῦ δευτέρου τουρκικοῦ Συντάγματος. Περαιτέρω ἐξετάζει τὰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους, πρὸς τὸν Παπισμὸν, τοὺς Προτεστάντας καὶ Ἀγγλικανούς καὶ πρὸς τοὺς Παλαιοκαθολικούς, ἐκθέτων ἐμπεριστατωμένως τὰ σχετικὰ γεγονότα. Ἐν Β'. κεφαλαίῳ περιγράφει τὰς ἐμφανισθείσας διαφόρους αἱρετικὰς κακοδοξίας, ἑτεροδιδασκαλίας καὶ ἔριδας, ὡσαύτως δὲ τὸ Βουλγαρικὸν καὶ τὸ Ρουμανικὸν ζήτημα. Τὸ Γ'. κεφάλαιον ἀφιερῶει εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος τῆς θείας λατρείας, τοῦ μοναχικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ βίου. Περιγράφει καὶ πιστῶς ἐξεικονίζει τὴν θέσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, συμπεριλαμβάνων τὰ συναφῆ ζητήματα, οἷον τὴν οἰκονομικὴν τοῦ Πατριαρχείου κατάστασιν, τὸν Γεροντισμὸν καὶ τὴν περὶ τὸν Πατριάρχην Σύνοδον, τὸ Ἐθνικὸν Μικτὸν Συμβούλιον καὶ τὰ καθήκοντα αὐτῶν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐν

γένει διοικήσιν καὶ συμπληροῖ τὴν ἔκθεσιν διὰ βιογραφικῶν πληροφοριῶν τῶν διαπρεπεστέρων Πατριαρχῶν, Κρίων τοὺς Ἐθνικοὺς Κονονισμοὺς ἀνομολογεῖ ὅτι δι' αὐτῶν οὔτε τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας περιεσώθησαν, οὔτε ὁ ἔσωτερικὸς ὀργανισμὸς τοῦ Πατριαρχείου ἐπετεύχθη, οὔτε ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας ἐβελτιώθη, ἀλλὰ ταυτοχρόνως πολλὰ τὰ κατὰ ἐξ αὐτῶν προέκυψαν, ἅτινα καὶ ἀπαριθμεῖ. Ἐφεξῆς παρέχει πληροφορίας περὶ τῶν λοιπῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, περὶ τῶν Ἀυτοκεφάλων Ἀρχιεπισκοπῶν, ἐκτενῶς ἐκτιθέμενος τὰ κατὰ τὸ τελευταῖον Κυπριακὸν ζήτημα, καὶ ὑποδεικνύει τὰ κατὰ τοὺς Μητροπολίτας καὶ τὸν λοιπὸν Κλήρον, τοὺς Μοναχοὺς καὶ τὰ Μοναστήρια, τὴν θεῖαν λατρείαν καὶ τὸν ἠθικὸν βίον, ἐξαίρων ἐν τέλει τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ φιλανθρωπικὴν δρασίν. Τὸ Δ' κεφάλαιον ἀφιερῶν εἰς τὰ ἑλληνικὰ καθόλου καὶ ἰδίᾳ τὰ ἐκκλησιαστικὰ γράμματα καὶ τοὺς ἀναδειχθέντας συγγραφεῖς, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ΚΠόλεως.

Ὅτω παρασχὼν πλήρη καὶ ἀπικριβωμένην τὴν εἰκόνα τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἱστορικῆς κινήσεως καὶ ζωῆς, ἐξετάζει ἐφεξῆς εἰδικῶς τὴν ἱστορίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ Ρωσικῷ Κράτει, ὡσαύτως τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν τῇ τέως αὐτοκρατορίᾳ τῆς Αὐστρουγγαρίας, τῆς Σερβίας, τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Ρουμανίας, ἐπισυνάπτει διάγραμμα καὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἐν Ἀνατολῇ ἀπεσχισμένων Ἐκκλησιῶν, τῶν Νεστοριανῶν καὶ Χαλδαίων, τῶν Ἀρμενίων, τῶν Ἰακωβιτῶν, τῶν Κοπτῶν Αἰθιοπῶν (Ἀβυσσινῶν) καὶ Μαρωνιτῶν.

Μετὰ τοῦτο εἰσέρχεται εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περιόδον (1700-1908) ἐξετάζων τὴν ἐξωτερικὴν κατάστασιν τῶν Προτεσταντικῶν Κοινοτήτων, τὰς ἐν τῷ Προτεσταντισμῷ αἰρέσεις καὶ τὰ σχίσματα, τὰς ἐσωτερικὰς ὀργανώσεις καὶ τὰ θεολογικὰ γράμματα. Ὑποδεικνύει τοὺς ἀγῶνας τοῦ Παπισμοῦ ἰδίως κατὰ τῶν Προτεσταντῶν, τὴν δρασίν τῶν σπουδαιότερων Παπῶν, τὰ Μοναχικὰ τάγματα, τοὺς Συνδέσμους καὶ τὰς ἱεραποστολάς, τὰς αἰρετικὰς καὶ τὰς ἐλευθερόφρονας τάσεις καὶ τὰ σχίσματα, τέλος τὴν θεῖαν λατρείαν τὸν ἠθικὸν βίον καὶ τὰ θεολογικὰ γράμματα. Μετὰ γενικὸν δὲ συμπέρασμα ἀκολουθεῖ πίναξ πραγματικὸς καὶ ὀνομαστικὸς τῆς ὅλης ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας.

Τοιοῦτο ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς τὸ περιεχόμενον τοῦ τόμου

τούτου. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλάρετος χωρὶς νὰ παραλείψῃ τι τῶν σπουδαίων ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἑτεροδόξων ἐνδιέτριψεν ἐπιμελῶς καὶ ἠσχολήθη περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ δὴ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο προσδίδει ιδιαιτέραν ἀξίαν καὶ σημασίαν εἰς τὸ ὅλον ἔργον αὐτοῦ καὶ δὴ εἰς τὸν παρόντα τόμον. Ἐχρησιμοποίησε πάσας τὰς πρῶτας καταστάσας εἰς αὐτὸν πηγὰς καὶ τὴν φιλολογίαν τῶν ἐπὶ μέρους ζητημάτων. Λεπτομέρειαί τινες διέφυγον αὐτόν, ὡς καὶ νεώτεραί τινες ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι, ἀφιερωμέναι εἰς τὴν ἔρευναν πολλῶν ἐπὶ μέρους ζητημάτων. Ἦναγκάσθη δὲ νὰ ἐπιδιώξῃ συντομίαν περὶ τὴν ἔκθεσιν, ἕνεκα τοῦ χαρακτῆρος τῆς συγγραφῆς, μὴ ἀποσκοπούσης εἰς τὴν λεπτομερεστέραν ἔρευναν τῶν ἐπὶ μέρους ζητημάτων. Παρὰ ταῦτα ὁ γεγραμὸς συγγραφεὺς ἐπέτυχε πλήρως τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ παρασχὼν ἐπιτυχεστάτην συνολικὴν παράστασιν τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἐπιστέγασμα δὲ τοῦ ὅλου ἀξίου παντὸς ἐπαίνου ἔργου του, ὁ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν τόμος οὗτος, ἔχει καὶ ἐμφάνισιν λαμπράν, ἐκτυπωθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου μερίμνη τοῦ τε ἀειμνήστου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Φωτίου καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Πατριάρχου Μελετίου, εἰς οὓς εἶναι ἀφιερωμένος ὁ τόμος.

† Ο ΑΘΗΝΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ed König. Das Buch Jesaja eingeleitet, übersetzt und erklärt (σελ. 567 Gütersloh 1926).—Die Psalmen eingeleitet, übersetzt und erklärt (σελ. 635 Gütersloh 1927).

Ὁ σόφος ἐρμηνευτής, ὅστις προσφωδῶς χαρακτηρίζεται ὡς ὁ Νέστωρ τῆς ἐπιστήμης τῆς Π.Δ., ἀφ' οὗ (ὡς λέγει ὁ ἴδιος) διέθεσε τὸ ἡμῖν τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ βίου κυρίως εἰς ἐνδελεχεῖς περὶ τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν ἐρεῦνας, ὧν καρπὸς εἶναι τὸ κλασικὸν αὐτοῦ διτομον ἔργον *Historisch—Kritisches Lehrgebäude der hebräischen Sprache* (1881—1897), ὡς καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν αὐτοῦ λεξικὸν (β' ἔκδ. 1922) ἔχει κατευθύνει ἔκτοτε σύντονον τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς Π.Δ. καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτῆς. Τῶν περὶ τὴν ἐρμηνείαν δὲ τῆς Βίβλου ταύτης μόχθων αὐτοῦ καρποὶ πρόκεινται, πρὸς τοῖς ὑπομνήμασιν εἰς τὴν Γένεσιν (β' ἔκδ. 1925), τὸ Δευτερονόμιον καὶ τὸ Δωδεκαπρόφητον καὶ τὰ παρόντα μνημειώδη ὄντως ὑπομνήματα εἰς δύο τῶν σπουδαιωτάτων βιβλίων τῆς Π.Δ., διακρινόμενα, ὡς καὶ ἅπαντα τὰ πολυάριθμα ἔργα τοῦ Κόνιγ, ἐπὶ βαθυτάτῃ γλωσσικῇ τε καὶ πραγματικῇ γνώσει τῶν πηγῶν καὶ τοῦ ἱστορικοῦ πλαισίου αὐτῶν, ἐπὶ εὐστοχίᾳ καλαισθητικῆς ἐκτιμήσεως αὐτῶν, ἐπὶ ὀξύτητι ἄμα καὶ αὐτοτελείᾳ καὶ νηφαλιότητι κρίσεως καὶ ἐπὶ τελείᾳ ἐνημερότητι εἰς τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν. Παρὰ τινὰ μειονεκτήματα αὐτῶν (κοινὰ ἄλλως τε καὶ εἰς τὰλλα ἔργα τοῦ Κόνιγ) οἷα εἶναι πρὸς τῇ ὑπερβολικῇ αὐτοπεποιθήσει αὐτοῦ καὶ συγγραφι-

καὶ τινες ἰδιορρυθμίαι, καθιστώσαι τὰ ἔργα τοῦ σοφοῦ ἐρευνητοῦ ἐν γένει δύσπεπτα, προκειμένου δὲ περὶ τοῦ ὑπομνήματος τῶν Ψαλμῶν, παρὰ τὴν καθ' ἡμᾶς μὴ πρακτικὴν διαπραγματέυσιν αὐτῶν οὐχὶ κατὰ τὴν ἐν τῷ Ψαλτηρίῳ σειράν, ἀλλὰ καθ' ὁμάδας ἀναλόγως τοῦ πειροζομένου. θεωροῦμεν ἀμφότερα τὰ ἔργα ταῦτα, ὡς καὶ πᾶσαν συγγραφὴν τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς ὡς καὶ πᾶσαν συγγραφὴν τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς ὡς σπουδαίον ἀπόκρημα διὰ τὴν καθόλου, ἰδίᾳ δὲ τὴν συντηρητικὴν ἐξηγητικὴν θεολογίαν καὶ εὐχόμεθα ὅπως ἴδωμεν καὶ ἄλλα πολλὰ δημοσιεύματα αὐτοῦ.

Π.Ι.Μ.

Κ, Καλλινίκου Πρωτοπρεσβυτέρου, *Εἰσαγωγή εἰς τὸν 'Ι. Ψαλτήρα*. Σελ. 232. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1928.

Ἐκ πάντων τῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης τὸ μᾶλλον εὐχρηστον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησίᾳ, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ μᾶλλον εὐληπτον εἶναι τὸ Ψαλτήριον. Δυστυχῶς, ἐν ᾧ ἰσοαῦτα λαμπρὰ βοηθήματα καὶ δὴ καὶ ὑπομνήματα ἄφθονα ὑπάρχουσιν εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις, παρ' ἡμῖν, τῆς ἐπιστήμης τῆς Π.Δ. εὐρισκομένης ἀκόμη ἐν τοῖς σπαργάνοις, ἢ τοῦλάχιστον ἐν ἧ θέσει παρεδόθη εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῶν ἐξηγητῶν τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας, οὐδὲν μέχρι πέρουσις ὑπῆρχε συγκεχρονισμένον βοήθημα εἰς αὐτό. Ἡ μεγάλη σπουδαιότης τοῦ Ψαλτηρίου αὐτοῦ τε καθ' ἑαυτὸ καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἀρκεῖ πρὸς ἐξήγησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς χρόνον τὸ βιβλίον τοῦτο εἴλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ τε ἀκαταπονήτου ἐφημερίου τῆς ἐν Manchester τῆς Ἀγγλίας ἑλληνικῆς παροικίας καὶ τοῦ γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας. Ἡ δημοσίευσίς ὅμως τῶν εἰς τὸ ψαλτήριον ἀναφερομένων ἐργασιῶν τοῦ αἰδεσιμωτάτου Καλλινίκου ἤρξατο ὀλίγον ἔνωρίτερον, ἐμφανισθεῖσης πρῶτον παραφράσεως αὐτοῦ ἡμετέρου (1925) ἥτις, ἂν καὶ ἔτοιμος πρὸ πολλοῦ, δυστυχῶς παραμένει ἄσυμπλήρωτος, εἶτα δὲ τῆς ὥραιας πραγματείας «περὶ τοῦ 'Ι. Ψαλτήρος ἐν τῇ πράξει» (1927). Εἰς τὰ δημοσιεύματα ταῦτα ἐπακολοθεῖ ἢ μετὰ χειρὸς *Εἰσαγωγή εἰς τὸν 'Ι. Ψαλτήρα*, ἔνθα ὁ σ., διαιρῶν αὐτὴν εἰς 4 τμήματα, πραγματεύεται α') περὶ τῆς *διαμορφώσεως τοῦ Ψαλτήρος* (ὄνομα, θέσις καὶ διαταξίς, πενταδικὴ διαίρεσις, ἐπιγραφαί), β') περὶ τῆς *γλώσσης* αὐτοῦ (κείμενον καὶ μετάφρασις, ἀντιπαραβολὴ ἑλληνικοῦ καὶ ἑβραϊκοῦ Ψαλτήρος, ἑβραϊσμοὶ Ἑλλην. Ψ., ποίησις Ψαλμῶν), γ') περὶ τῆς *Θεολογίας* αὐτοῦ (περὶ Θεοῦ καὶ κόσμου, περὶ ἀνθρώπου καὶ προβλημάτων τοῦ βίου, περὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῆς κλήσεως αὐτοῦ, περὶ Μεσοπίου καὶ ἀπολυτρώσεως) καὶ δ') περὶ τῆς *χρησεως* τοῦ Ψαλτήρος (ἐν τῇ Συναγωγῇ, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, λειτουργικομουσικαὶ δηλώσεις ἐν τοῖς ψαλμοῖς), εἰς ἃ ἐπισυνάπτεται ἐκτενὴς βιβλιογραφία καὶ πίναξ τῶν ἐν τῇ Κ.Δ. ἀπαντῶντων ψαλμικῶν χωρίων. Καὶ χωρὶς νὰ δηλώσῃ τοῦτο ὁ συγγραφεὺς, ἢ παρῶσα *Εἰσαγωγή* δὲν εἶναι ἐκ τῶν βιβλίων τῶν συντασσομένων κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον ἐπὶ τοῦ γόνατος, ἀλλ' εἶναι προῖόν μακρῶς μελέτης τῶν πηγῶν καὶ τῶν βοηθημάτων καὶ αὐτῶν τῶν νεωτάτων (μέχρι τοῦ 1927) καὶ ἐν γένει εὐσυνειδήτου ἐργασίας, ἣν ἠτύχησε νὰ κάμῃ εὐρισκόμενος πλησίον τῆς πλουσίας βιβλιοθήκης τοῦ Manchester. Καὶ ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι τοσοῦτο μᾶλλον ἀξία ἐπαίνων καὶ εὐγνωμοσύνης καθ' ὅσον ἐγένετο ὑπὸ ἀνδρὸς πάσχοντος σοβαρῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ σῶμα ἐν γένει. Ἄξιον ἀγαδείξεως εἶναι, ὅτι ὁ σ. εἶναι ἐνημερώτατος εἰς ἅπαντα τὰ ἐπασχολοῦντα

ήμερον τὰς ψαλμικὰς ἐρεῦνας ζητήματα καὶ τὰ ζητήματα ταῦτα διαπραγματεύεται με φαινητὴν κρίσιν καὶ γλώσσης σαφηνείαν, χάριν τῆς ὁποίας ὁ λόγος του ἀποβαίνει καὶ πλατειαστικός. Ἐπίσης ἄξιον σημειώσεως εἶναι, ὅτι ὁ σ. ἀποδεικνύεται πράγματι κάτοχος καὶ τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης, ἄνευ γνώσεως τῆς ὁποίας δὲν δύναται τις νὰ σχοληθῆ ἐπιτυχῶς περὶ τὴν ἑρμηνείαν οἰουμένην βιβλίου τῆς Π.Δ. Ὁ σ. εἶναι ἄξιος συγχαρητηρίων διὰ τὴν ἐπιμελεστάτην ἐργασίαν, δι' ἧς προοικίζει τὴν τοσοῦτον πενιχρὰν βιβλικὴν μὲν γραμματείαν. Ὁ δὲ ὑποφαινόμενος μετ' εὐχαριστήσεως προαγγέλλει, ὅτι μετ' οὐ πολὺ, Θεοῦ θέλοντος, θέλει ἐπανέλθει εἰς τὰς στήλας ταύτας, ἵνα πῶς βιβλιογραφησῆ καὶ τὸ εἰς τὸν Ψαλτῆρα ὑπόμνημα τοῦ πατρὸς Καλλινίου, ὅπερ εὑρίσκεται ἤδη, ὡς πληροφοροῦμεθα, ὑπὸ τὰ πιστήρια.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

P. D h o r m e. Le livre de Job. σελ. CLVII+6 z. Paris 1926. Ὁ συγγραφεὺς, ὅστις τυγχάνει ἐκ τῶν frères prêcheurs, εἶναι γνωστὸς καὶ ἐξ ἄλλων ἔργων αὐτοῦ (Les livres de Samuel, Cyrus le grand, Hammourabi—Amraphel, la religion assyro-babylonienne κ. ἄ.). Τὸ παρὸν ὑπόμνημα εἶναι ἰδίαν ἐμπεριστατωμένον καὶ συνδυάζει εὐσυνειδησίαν ἐρεῦνης μετὰ γαλατικῆς ἀρίτης λόγου. Ἐν τῇ ἐκτενεστάτῃ εἰσαγωγῇ διονυχίζονται ἐπιμελέσταται καὶ ἐξαντλοῦνται ἅπαντα τὰ πολλαπλᾶ προβλήματα τοῦ ἀριστουργήματος οὗτου τῆς βιβλικῆς γραμματείας. Ὁ σ. ποιεῖται παραχωρήσεις τινὰς εἰς τοὺς θιασώτας τῆς νεωτέρας φιλελευθέρου κριτικῆς, μάλιστα ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἐλιού. Ἰδιαιτέρως δ' ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ βιβλίου καὶ εἰς τοὺς μάρτυρας τῆς παραδόσεως τοῦ τόσον ἀμφιβόλου καὶ περιμαχῆτου κειμένου τούτου. Ἡ δὲ ἐρμηνεία διεξάγεται μετὰ φιλολογικῆς ἰκανότητος σπουδαίας, προσαγομένου ἀφθόνου ὕλικου ἰστορικοῦ, ἰστορικοῦ καὶ ἐκ τῆς κριτικῆς τοῦ κειμένου πρὸς διαφώτισιν τοῦ ἵστορικοῦ βιβλίου.

Π. Ι. Μ.

Zeitschrift für die Neutestam. Wissenschaft, herausgegeben von H. Lietmann. — Ἐξεδόθη τὸ 2 τεῦχος τοῦ 27 τόμου (1928) περιέχον πραγματείας ὡν Bultmann (περὶ τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου), Windisch (τὰ λόγια περὶ εἰσόδου εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ), v. Dobschütz (περὶ τῆς ἀφηγητικῆς ἔχνης τοῦ Μάρκου καὶ περὶ τοῦ Καταλόγου τῶν χειρογράφων τῆς Κ. Δ. (Κ. Δ., ὡς καὶ περιλήψιν περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ ἐν Eisenach τελευταίου συνεδρίου τῶν περὶ τὴν Κ. Δ. ἀσχολουμένων (κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1927)).

Π. Ι. Μ.

G. Beer: Welches war die älteste Religion Israels? Gießen 1927. Ἐν ἡ μικρᾷ ταύτῃ συγγραφῇ ὁ σ. προσπαθεῖ νὰ χαράξῃ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν θεοσκείαν τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τὴν προμωσαϊκὴν ἐποχὴν. Οὐδεμίαν ἐρίοδος τῆς ἱστορίας τῆς Ἰσραηλιτικῆς θεοσκείας εἶναι τόσον δύσκολος ὡς ἔρουναν ὅσον ἡ προμωσαϊκὴ ἐποχὴ ἕνεκα τῆς ἑλλείψεως ἀμέσων μαρτυριῶν. Αἱ ἀρχαιότεραι Ἰσρ. γραφαὶ πηγαὶ ἀνάγονται εἰς ἐποχὴν, ἀπέχουσαν πολὺ ἀπὸ τῆς περιόδου, ἧς τὴν θεοσκείαν ζητοῦμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν. Ἡ χρονικὴ αὕτη διαφορὰ ἄγει ἀναγκαίως εἰς μέσον τὸ ζήτημα τῆς πιστῆς ἀρὰ ταῖς πηγαῖς ταύταις ἀπεικονίσεως τῆς θεοσκείας τῶν Πατριαρχῶν τοῦ Ἰσραήλ. Ἐάν δὲ παντὸς φιλολογικοῦ μνημείου γενικῶς αἱ μαρτυρίαι περὶ

ἀρχαιότερας ἐποχῆς τίθενται ὑπὸ τὴν βάσανον καὶ ἔρευναν, πολὺ περισσό-
τερον δέον τοῦτο νὰ ἰσχύη ὡς πρὸς τὰς μαρτυρίας περὶ τῆς θρησκείας, διότι
αὕτη δὲν παρουσιάζεται καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφήν, ἀλλ'
ἐξελίσσεται ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, ἐν αἷς ὁ ἀνθρώπος ζῆ, ἀναλόγως
τῶν προόδων, ἅς οὗτος ἐπιτελεῖ. Ὁ μεταγενέστερον γράφων πλείστας ἀρ-
χαιότερας ἐκφάνσεις τῆς θρησκείας τῶν προηγουμένων ἐποχῶν ἀγνοεῖ, τὰς
δὲ τυχόν γνωστὰς ἢ μέχρι τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ διασωθείσας δυσκόλως δύναται
νὰ κατανοήσῃ ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν σημασίᾳ. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἐν τῇ Ἰσρ.
θρησκείᾳ διεσώθησαν πλείστα θρησκ. ἔθιμα, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ προηλ-
θον ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως κηρυχθείσης θρησκείας τοῦ Jahve, ἀλλ' εἶναι
λείψανα τῆς θρησκείας τῆς ἀρχαιότερας ἐποχῆς. Ταῦτα δὲ κυρίως ἀποτελοῦσι
τὸ ὕλικόν, ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ ὁποίου ὁ ἐπιστήμων θὰ προσπαθήσῃ νὰ
καθορίσῃ τὴν θρησκείαν τῶν Ἰσραηλιτῶν τῆς προμωσαϊκῆς ἐποχῆς. Ἄλλ'
ἢ κατανόησις τῆς θρησ. σημασίας τούτων ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ τῆς
σπουδῆς τῆς ἱστορίας τῶν θρησκείων. Ἀκριβῶς δ' ἐν τῇ ἐρευνῇ τῆς Ἰσρ.
θρησκείας ἰδίως τῆς προμωσαϊκῆς ἐποχῆς ἢ ἐπιστήμη τῆς ἱστορίας τῆς Ἰσρα-
ηλιτικῆς θρησκείας καὶ ἡ ἱστορία τῶν θρησκείων ἀναφαίνονται ὡς ἀδελφαὶ
ἐπιστήμαι. Ἐν τῇ συνεργασίᾳ δὲ ταύτῃ τῶν δύο ἐπιστημῶν τὸ διαρκές τοῦ
ἐρευνητοῦ μέλημα εἶναι νὰ κρατῇ τὰς δύο ταύτας ἐπιστήμας ἐν τοῖς ὁρίοις
αὐτῶν, ἄλλως τὸ ἔδαφος καθίσταται λίαν ὀλισθηρὸν. Τούτου δὲ μοι φαίνεται
ἐν πολλοῖς σημείοις νὰ ἐπέτυχεν ὁ G. Beer ἐν τῇ ἀνωτέρῳ δημοσιευθείσῃ
πραγματείᾳ.

Δύο στοιχεῖα, κατὰ Beer, χαρακτηρίζουσι τὴν Ἰσρ. θρησκείαν τῆς προ-
μωσαϊκῆς περιόδου, ἡ πολυδαιμονία καὶ ὁ δυναμισμὸς (Dynamismus). Ὑπὸ
τὴν πολυδαιμονίαν ἐννοεῖται ἡ πίστις εἰς τὴν ὑπαρξίν ὑπερέτερων ὄντων κα-
λῶν καὶ κακῶν, ἐνῶ ὑπὸ δυναμισμὸν ἐννοοῦμεν τὴν θρησ. ἐκείνην δοξασίαν,
καθ' ἣν διάφορα ἀντικείμενα ἐγκλείουσιν ἐν ἑαυτοῖς δυνάμεις, ἐκδηλουμέ-
νας κατὰ διάφορον τρόπον. Ἐν τῇ ἐποχῇ ὅμως ταύτῃ ὁ Jahve δὲν ἦτο ἄγνω-
στος τοῖς Ἰσραηλίταις. Οὐχὶ ὅμως πᾶσαι αἱ Ἰσρ. φυλαί, ἀλλὰ τινες μόνον,
κατὰ Beer, ἐλάτρευον τὸν Jahve, ἐνῶ αἱ λοιπαὶ ἐγνώρισαν αὐτὸν ὡς Θεὸν
τὸ πρῶτον διὰ τοῦ Μωϋσέως. Ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν τοῦ Jahve ὁ σ. ἀπο-
κλίνει ὑπὲρ τῆς Κενιτικῆς ἢ Μιδιανιτικῆς καλουμένης ὑποθέσεως. Ὁ,τι μετὰ
λύτης τις παρατηρεῖ ἐν τῇ πραγματείᾳ εἶναι ὅτι τὰ ζητήματα ἐξετάζονται
λίαν συντόμως. Προσέτι δὲ ἡ θρησκεία τῆς προμωσαϊκῆς ἐποχῆς δὲν ἐξετά-
ζεται καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκφάνσεις, πολλὰ θέματα παραμένουσιν ἀνεξετά-
στα, οὕτως ὥστε ὁ ἀναγινώσκων τὴν πραγματείαν δὲν δύναται ἐξ αὐτῆς νὰ
σχηματίσῃ τελείαν εἰκόνα τῆς προμωσαϊκῆς Ἰσρ. θρησκείας. Ὁ σ. χαράσσει
μόνον τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ καὶ δὴ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς. Εἰς τὰ ἐπι-
μέρους ἐξεταζόμενα ζητήματα δὲν δύναται ἐνταῦθα νὰ εἰσελθῶ, ἀρκοῦμαι
μόνον νὰ σημειώσω, ὅτι ἡ πραγματεία δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ὠραία συμβολή,
εἰς τὴν ἔρευναν τῆς προμωσαϊκῆς Ἰσρ. θρησκείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΟΜΙΛΗΤΙΚΗΣ

~~Die fünf Wunden der modernen Ehe und Familie~~ ὑπὸ Chr. Baur, München 1920, ἔκδ. οἰκ. Salesianer, σελ. 11. Το ἔργον ἀποτελεῖται ἐκ κηρύγμ. ἐκφωνηθέντων τὴν Μ. Ἑβδομάδα· ὁ Baur πραγματεύεται μετὰ πειθοῦς, σαφηνείας, πολυμαθείας καὶ βαθείας γνώσεως τῶν κοινῶν. θρησκευτ. καὶ οἰκονομολ. ζητημάτων τῆς ἐποχῆς ἡμῶν περὶ *Γάμου* γιγνομένου ἐπὶ σκοπῷ διαζυγίου, περὶ *Γονέων* καὶ *τέκνων*, περὶ *τέκνων* ἄνευ γονέων, περὶ τῶν *τάφων* τῆς ἠθικότητος, περὶ *οἰκογενείας* ἄνευ Θεοῦ. Τὸ ἔργον συνιστᾶται ἰδιαιτέρως εἰς τὸν ἱεροκήρυκα.

Passionsbilder im Lichte der Gegenwart ὑπὸ G melch, σελ. 120, Rotenburg ἔκδ. οἰκ. Bader, 1928. Τὸ ἔργον εἶναι κηρύγματα ἐκφωνηθέντα κατὰ τὴν Τεσσαρακοστήν. Τὸ περιεχόμενον ἐν γένει, εἶναι πνευματώδες καὶ ἐνδιαφέρον. Ἀπαγγελλόμενον καλῶς καὶ καταληπτῶς, πάντως θὰ ἐπιφέρει τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν.

Heilandstrost ὑπὸ Eng e i, σελ. 217, Breslau ἔκδ. οἰκ. Aderholz. Τὸ ἔργον εἶναι λόγοι ἐπικηδεῖοι, σύντομοι πρακτικοὶ καὶ λίαν παραμυθητικοί. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι βαθῶς γνώσεως τῆς Ἁγ. Γραφῆς, τῶν ἱ Ἀκολουθιῶν καὶ τοῦ βίου ἐν γένει. Λίαν ἀξιοσύστατον ἔργον ὡς καλὸν ὑπόδειγμα ἐπικηδεῖων λόγων.

Der homiletische Kurs in München ὑπὸ διαφόρων Καθηγητῶν, τὸ 1927. München, σελ. 194. ἔκδ. οἰκ. Kösel-Pustel. Τὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἐξ ἐκτάκτων μαθημάτων περὶ *Ὀμιλίας*, γενομένων τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1927 ἐν Μονάχῳ ὑπὸ διαφόρων προσωποικιοτήτων. Π.χ. ὁ γνωστός καθηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Donder πραγματεύεται περὶ *κηρυγμάτων καὶ ψυχῆς τοῦ λαοῦ*, περὶ *κηρύγμ. ὡς μέσου ἀνατροφῆς*, καὶ *μορφώσεως τοῦ λαοῦ*. Ἐν γένει, ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὸν Dr Schauer, εἶναι περιειλημμένα *ὀμιλητ. ζητήματα* λίαν ἐνδιαφέροντα εἰς τὴν ἐποχὴν μας καὶ ἐξεταζόμενα μετὰ πολλῆς πρακτικότητος καὶ ἐπιστημονικότητος. Ἡ συλλογὴ εἶναι λίαν ἀπαραίτητος συνέκδημος διὰ τὸν σύγχρονον ἱεροκήρυκα.

In Jener Zeit ὑπὸ Keller, σελ. 674. Limburg 1927, ἔκδ. οἰκ. Gebi. Pteffen. Τὸ ἔργον εἶναι κηρύγματα πρὸς κατηγ. σκοπόν. Ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ οὐχὶ τόσον ἐπιτυχῶς νὰ συνδυάσῃ τὴν διδασκαλίαν του πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν Κυρ. περικοπῶν τῆς Δυτ. Ἐκκλησίας. Σημειωτέον δέ, ὅτι πολλαὶ τῶν περικοπῶν τούτων εἶναι αἱ αὐταὶ μὲ τὰς περικοπὰς τῆς ἡμετ. Ἐκκλησίας. Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου εἶναι μὲν πλούσιον ἐνδιαφ. ὕλικον, ἀλλὰ στερεῖται τῆς ζωηρότητος καὶ τῆς σχέσεως πρὸς τὸ ἀκροατήριον. Πολλάκις τὰ θέματα εἶναι ἀπροσδιόνυσα πρὸς τὸ Ἐκκλ. ἔτος. Π.χ. ὁ συγγραφεὺς κηρύττει κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων περὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν ἀγίων λειψάνων!...

Das neue Testament ὑπὸ Röseh, Paderborn, 1928, ἔκδ. οἰκ. Fehönnigh. Τὸ βιβλίον εἶναι μετάφρασις τῆς Κ. Δ. εἰς τὴν γερμ. γλῶσσαν, περιέχον καὶ συντόμους πρακτικὰς ἐρμηνείας· ἢ μετάφρασις, ἀριθμοῦσα ἤδη πολλὰς ἐκδόσεις, εἶναι ἐκ τῶν ἐπιτυχεστέρων γερμ. μεταφράσεων, ἀποδίδουσα *δρῶτότερον* καὶ *εὐστοχώτερον* τὸ πρωτότυπον, ἢ ἢ τοῦ λουθήρου γερμ. μετά-

φρασίς. Ἐκ τῶν νεωτέρων μεταφρ. τῆς Προτεστ. Ἐκκλησίας εἰς τὴν γερμανικὴν ἀντιστάσει εἶναι ἡ τοῦ Heinr. Wiese καὶ τοῦ Carl Weigsäcker, ἰδίως ἡ τοῦ πρώτου μετὰ συντόμων ἐρμηνειῶν καὶ ἀγιογ. λεξικοῦ.

Die Schöpfung : Gott, Weet, Mensch, ὑπὸ B. Bartmann, σελ. 205, Paderborn. 1928, ἔκδ. οἴκ. Bonifucius. Ὁ καθ. Bartmann εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων συγγραφέων, οἵτινες πραγματεύονται τοιαῦτα σπουδαῖα δογματικὰ θέματα μετὰ πολλῆς σαφηνείας καὶ πρακτικοῦ σκοποῦ, ἀποφεύγοντες τὴν ξηρὰν διατύπωσιν καὶ ἐπεξήγησιν τοῦ δόγματος. Ἐντεῦθεν κατανοεῖ τις τὴν πολλὴν χρησιμότητα τοῦ ἔργου διὰ πάντα, ἰδίως ἱεροκήρυκα, ὡς βοηθήματος κρατίστου. Ὁ συγγρ. εὐστόχως παρουσιάζει τὴν θεοσκευτ. ἀξίαν τῶν περιεχομένων ἐν τῷ δόγματι διὰ τὸν πρακτικὸν Χριστ. βίον. Τὸ αὐτὸ δύναται τις νὰ εἴπῃ καὶ διὰ τὰ ἀκόλουθα δύο ἔργα :

Gott: Geist und Wahrheit ὑπὸ K reuser, σελ. 277 καὶ Mensch : Würde und Kraft ὑπὸ τοῦ ἰδίου· σελ. 179 M. Gladbach 1928 ἔκδ. οἴκ. Volksverein. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι, ὅτι ὁ μὲν καθ. Bartmann εἶναι καλὸς δδηγός, ὁ δὲ Kreuser ὑπόδειγμα νέας καὶ προσωπ. διατυπώσεως καὶ παραστάσεως.

Der heilige Geist ὑπὸ G. Menge, 1928, σελ. 102, Hildesheim ἔκδ. οἴκ. F. Borgmeyer. Ὁ καθολ. συγγραφεὺς, ὀνομάζων τὸ ἅγ. Πνεῦμα δῶρον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, προσπαθεῖ ἐπιστημ. καὶ πρακτικῶς δι' ἐκφράσεως ὅλως ἐκκλησιαστικῆς νὰ παρουσιάσῃ πρὸ τοῦ ἀναγνώστου τὸν μυστικὸν καὶ ὠραῖον κόσμον τοῦ ἅγ. Πνεύματος καὶ οὕτω νὰ διεγείρῃ αὐτὸν πρὸς ἐπάξιον τιμὴν καὶ προσκύνησιν τούτου.

Katechetik ὑπὸ H. Mayer, σελ. 200, Freiburg, 1928 ἔκδ. οἴκ. Herder. Ὁ καθολ. συγγραφεὺς ὑποδεικνύει διὰ καταλλ. παραδειγμάτων τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἡ Κατήχησις δύναται ἐπιφέλωσ νὰ διδαχθῇ εἰς τὰ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια· ὁ ὀρθόδοξος ἐπιστήμων καὶ παιδαγωγὸς δύναται πολλὰ νὰ ἐπιφέληθῇ ἀπὸ τὴν παιδαγ. καὶ ὑγιᾶ μέθοδον τοῦ εὐσεβοῦς συγγραφέως.

Der Kampf um den Religionsunterricht der Gegenwart. σελ. 65. M. Gladbach 1928. ἔκδ. οἴκ. Volksverein. Ὁ συγγραφεὺς εὐστόχως καὶ πειστικῶς ἀποδεικνύει τὴν ἀπαραίτ. ἀνάγκην τῆς ὑπάρξεως τῶν θεοσκευτ. μαθημάτων ἐν τοῖς σχολείοις.

Christ oder Sozialist? ὑπὸ Theodosius σελ. 16, Flugblatt. Ὁ συγγραφεὺς συνιστᾷ εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ μὴ περιπέσῃ εἰς τὰς παγίδας τῶν νεωτεριστ. ἰδεῶν, ἀπομακρυνόμενος τῆς ἐποικοδομητ. κατὰ πάντα διδασκαλίας τῶν Εὐαγγελίων καὶ διὰ τὰ ἄτομα καὶ τὰ ἔθνη.

Skeptizismus und Unglaube, ὑπὸ Daniel σελ. 81, Wiesbaden, 1928. ἔκδ. οἴκ. Bauch. Εἶναι λαϊκὰ κηρύγματα, πρακτικὰ καὶ λίαν συγχρονισμένα.

Am Grabe, ὑπὸ J. Litzel, σελ. 138, Dillingen, 1928 ἔκδ. οἴκ. Vereinigte Veilagsanstalten. Τὸ ἔργον εἶναι λίαν παραμυθητικοί, ἐποικοδομητικοί. καὶ σύντομοι ἐπικηδεῖοι λόγοι.

Brosamen vom Tisch des Evangeliums ὑπὸ Nepp, σελ. 192, Regensburg 1929 ἔκδ. οἴκ. Manz. Τὸ ἔργον εἶναι σύντομα κηρύγματα, διαρκείας 7 λεπτῶν, πολὺ πρακτικὰ καὶ λαϊκὰ.

Volkskangel, ὑπὸ L. Seboth. A. Teuch. σελ. 150, Wiesbaden, ἔκδ. οἴκ. Bauch 1928. Τὸ ἔργον εἶναι σχεδιαγράμματα καὶ παραδείγματα διὰ τὰ κη-

ρῶγματα κατὰ Κυριακάς. Ταῦτα, ἐν πολλοῖς, εἶναι πολὺ ἐπιτυχῆ καὶ ζωντανά.

Predigten über die Opferfeier d. Heil. Messe, ὑπὸ P. Zierler, σελ. 200, Innsburg ἔκδ. οἴκ. Rauch 1928. Τὸ ἔργον εἶναι κηρύγμ. περὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς καθολ. Ἐκκλησίας, λίαν εὐληπτα καὶ ἐπωφελῆ εἰς τὸν ἀκροατὴν. Τὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἐκ δύο τευχῶν.

Catechetische Predigten, α', τόμ. ὑπὸ Ströbele, σελ. 256, 1928. Mergentheim ἔκδ. οἴκ. Ohlinger' σύντομα καὶ πρακτικὰ κατηχητ. κηρύγματα, κατάλληλα καὶ διὰ τὰ Κυριακὰ σχολεῖα.

Brod von Himmel ὑπὸ R ü g e r, σελ. 157, Wiesbaden, 1928 ἔκδ. οἴκ. Rauch. Κηρύγματα, εὐστοχώτερα τῶν κηρυγμ. τοῦ P. Zierler (ἀρ. 18) περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας κατὰ καθολ. τρόπον, πολὺ ἐκλελαϊκευμένα.

Ἄρχμ. ΘΕΟΛ. Κ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΓ' ΔΗΣ

Β. Ἀντωνιάδου, Καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης, Ἐγχειρίδιον κατὰ Χριστὸν Ἡθικῆς, Τόμ. Α'. περιλαμβάνων τὸ Γενικὸν Μέρος, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1927. Εὐγνώμονες μαθηταὶ τοῦ διαπρεποῦς Καθηγητοῦ κ. Β. Ἀντωνιάδου ἔσχον τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐξευρέσεως τῶν οικονομικῶν μέσων τῆς ἐκδόσεως τῶν πολυτίμων συγγραμμάτων αὐτοῦ. Εὐτυχῶς δὲ ἤρξατο ἡ ἐκδοσις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Α' τόμου τῆς κατὰ Χριστὸν Ἡθικῆς, περιλαμβάνοντος τὸ Γενικὸν μέρος αὐτῆς. Μετὰ τὴν Εἰσαγωγὴν, ἐν ἣ καθορίζει ὁ σ. τὴν ἐννοίαν τῆς ἠθικῆς γενικῶς καὶ ἐιδικώτερον τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς μετὰ συνοπτικῆς ἱστορίας τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς, ἐν πρώτῳ μὲν μέρει ἐκτίθησι τὰ κατὰ τὴν ὑγιαίνουσαν ἠθικὴν ζωὴν, ἥτοι τὴν ἀρχὴν καὶ ὑπόστασιν τῆς ὑγιαίνουσας ἠθικῆς ζωῆς, τὴν οὐσίαν καὶ σύστασιν αὐτῆς, τὴν ἠθικὴν εὐξίαν καὶ τὸ ὑψίστον τέλος τοῦ βίου, ἐν δευτέρῳ δὲ μέρει ἐξετάζει κατὰ τὴν νοσοῦσαν ἠθικὴν ζωὴν, τὴν ἐκ τῆς ἀμαρτίας προερχομένην, ὡς καὶ τὴν ὑγιεινὴν καὶ θεραπευτικὴν τῆς ζωῆς, συντελουμένης ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ χριστιανισμοῦ. Διὰ τοιαύτης διαιρέσεως τῆς ὕλης ὁ σ. ἠδυνήθη νὰ παραστήσῃ ἐναργέστατα τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ, τὰς ἠθικὰς αὐτοῦ δυνάμεις καὶ τὴν διὰ τοῦ κακοῦ ἐπερχομένην φθορὰν αὐτῶν. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη διδάξας ὁ σ. τὸ μάθημα τῆς Ἡθικῆς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης ἠδυνήθη νὰ ἐπεξεργασθῇ αὐτό, νὰ καθορίσῃ ἐπακριβῶς τοὺς ὅρους καὶ νὰ διατυπώσῃ κατὰ τὸν τελειότερον τρόπον τὰς ἐννοίας καὶ ν' ἀναπτύξῃ πρωτοτύπως, τὰ διάφορα θέματα τῆς Ἡθικῆς καὶ μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς σαφηνείας. Ἀπὸ τῶν πρώτων γραμμῶν τοῦ βιβλίου αἰσθάνεται τις τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἐκθέσεως. Καὶ ναὶ μὲν τὸ σύγγραμμα φέρει χαρακτῆρα διδακτικοῦ βιβλίου, ἀλλ' ὡς ὁ ἴδιος λέγει ὁ σ. δὲν παρέτρεξε τὴν ἐπὶ τὸ ἐπιστημονικώτερον κατάρτισιν τοῦ κειμένου. Δὲν εἶναι ἀπλῶς εὐμέθοδον καὶ περιεκτικὸν Ἐγχειρίδιον τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἀλλ' ἐν πολλοῖς ἐπιστημονικῆ ἐκθεσις καὶ ἀνάπτυξις τῶν διαφόρων θεμάτων τῆς Ἡθικῆς. Ἐντεῦθεν ὅλως ἐξαιρετικὴ εἶναι ἡ ἀξία τῶν προκειμένου συγγραμματος, οὐτινος εὐχόμεθα ὡς τάχιστα νὰ ἰδῶμεν καὶ τὸ εἰδικὸν μέρος, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου λαμπροῦ ἔργου.

Χ.

Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Περ. Β'. τόμ. Δ'.

1927. Ἐν Ἀθήναις 1928. *Π. Ζωγράφου*, Χριστιανικὴ Εὔβοια. — *Ν. Ι. Γιαννοπούλου*, Χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες ἐν Μαγνησίᾳ. — *Α. Ὁρλάνδου*, Μεσαιωνικὰ μνημεῖα Ὁρωποῦ καὶ Σικαμίνου — *Α. Φιλαδελφῆς*, Ἀνασκαφαὶ Νικοπόλεως. Χριστιανικὸν ἴδρυμα Ἀλκισῶνος — *Φ. Κουκουλέ*, Ἀπὸ τὴν μεσαιωνικὴν διαπόμπεισιν — *Α. Συγγοπούλου*, Τὸ τέμπλον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἐν Χαλκίδι. — *Ν. Βέη*, Ἐν τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς Δαφνίου καὶ τῆς περιχώρου αὐτῆς κατὰ τὸν ἀγῶνα (1821—1827). Ἔργασια ἀναστηλώσεως βυζαντινῶν μνημείων. Εὐρήματα.

Ἐπειρηὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν. Ἔτος Ε'. Ἐν Ἀθήναις 1928. *Κουκουλέ Φ.*, Βυζαντινῶν τιῶν ἐπιθέτων σημασία καὶ ὀρθογραφία, ὀνόματα καὶ εἶδη ἄρτων κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους. *Δυοβουνιώτου Κ.* Ἡ ἀνέκδοτος ἐρμηνεία τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν Ἰωάννου — *Σανθουδίδου Στεφ.*, Μολύβδινα βουβλάκι Κρήτης. — *Πουλίτσα Παν.* Ἐπιγραφαὶ καὶ ἐνθυμήσεις ἐκ τῆς βορείου Ἡπείρου. *Κτενᾶ Χριστ.* Συγιλιώδη καὶ ἄλλα Πατρ. ἔγγραφα τῆς ἐν Ἀθῶν ἱερᾶς Μονῆς Δοχειαρίου. — *Μυστακίδου Β.*, Λασκάρεις (1400—1809) Οἱ Ράλλαι. Ἀθηναγόρα Παραμυθίας καὶ Φυλιατῶν, Ὁ θεσμὸς τῶν συγκέλλων ἐν τῷ Οἴκῳ. Πατριαρχεῖον. — *Σαράφη Πιτζιωτοῦ*, Βυζαντινὰ καὶ τινὰ ζητήματα *Ζακυνθνοῦ Δ.*, Μιχαὴλ Μάρουλλος Ταρχουνιώτης, Ἕλλην ποιητῆς τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως. *Εὐαγγελίδου Γρυφ.* Οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας Παρθένιος, Θεόφιλος καὶ Ἰερόθεος — *Μενάνδρου Σ.*, Περὶ τῶν τοπικῶν ἐπιθέτων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς — *Παπαδοπούλου Α.* Καμελλαύκιον — *Πεζοπούλου Ἐμμ.* παρατηρήσεις εἰς ἑλληνας ἰατροὺς — *Τυπάλδου Γ. Ε.* Ζακυνθινὰ οἰκόσημα — *Ζώη Α.*, Ταμεῖον ἐξαγορᾶς αἰχμαλώτων, *Σωτηρίου Γ.*, Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὸν 17. καὶ 18. αἰῶνα. *Σιδερίδου Ε.* Ὁ ἐν Γενεύῃ βυζαντινὸς πέπλος, *Παπαδοπούλου Ι.*, Τινὰ περὶ τῆς ἱερᾶς Μονῆς Ἀχειροποιήτου. Βιβλιοκρισία Ἀνακοινώσεως. Πίνακες.

Σωτηρίου Γ. Ἡ χριστιανικὴ κατακόμβη τῆς νήσου Μήλου (πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1928, τομ. 3, σ. 33 ἔξ.)

— Ἀνάγλυφον ἁγ. Γεωργίου ἔξ Ἡρακλείας τῆς Προποντιδος («Θρακικά» τόμ. Α'. σ. 33 ἔξ.)

— Ἡ βυζαντινὴ ζωγραφικὴ τοῦ 14ου αἰῶνος («Ἑλληνικά» τόμ. Α. σ. 113 ἔξ.)

Ὁρλάνδου Ἀν. Παλαιοχριστιανικαὶ Βασιλικαὶ τῆς Λέσβου (Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1928, τομ. 3, σ. 322 ἔξ.)

— Τὸ βαπτιστήριον τῆς Κῶ (Αὐτόθι, σ. 411 ἔξ.)

Ἡπειρωτικὰ Χρονικά. Περιοδικὸν σύγγραμμα. Ἰδρυθὲν καὶ ἐκδιδόμενον προνοίᾳ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος Βλάχου. Τόμ. Γ'. 1928 περιεχόμενα. *Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σπυρίδωνος*, Προλεγόμενα σελ. α' δ'. — *Μητροπολίτου Παραμυθίας καὶ Πάργας Ἀθηναγόρα*. Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἰωαννίνων σελ. 3-49. — *Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου*. Βιβλιογραφία Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας σελ. 50-102 — *Περ. Βιζονίδου*, Ἐτέρα συμβολὴ εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν ἱστορίαν: Νικόπολις-Πρέβεζα σελ. 117-159. — *Σ. Β. Σιδερίδου*. Ἡ Ἡπειρωτικὴ οἰκογένεια Ρερέ σελ. 160-168. — *Α. Μ. Σάβρον*, Μαξίμου ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου λόγος στηλιτευτικὸς κατὰ Διονυσίου τοῦ Σκυλλοσόφου καὶ τῶν συναποστησάντων αὐτῷ εἰς Ἰωάννινα ἐν

ἔτει 1611 μετὰ σχετικῆς εἰσαγωγῆς σελ. 169-210— *Ἰωάννου Φιλίτη*. Ἡ οἰκογένεια Κρεμμυδῆ ἢ Κρομμυδᾶ σελ. 211-219.— *Δ. Μ. Σάργου*, Περὶ τοῦ Ἀθανασίου Παλῆα καὶ τῆς Γεωγραφίας αὐτοῦ σελ. 219.— *Αρ. Ζάχου*, Βυζαντινὸν ἐν Ἡπειρῷ βημόθυρον σελ. 220-222 — *Δ. ἱ. Καμπούρογλου*, Τινὰ περὶ Κυριακοῦ τοῦ Ἀγκωνιέως σελ. 223-224 *Περ. Κ. Βιζουκίδου*. Ποικίλα σημειώματα σελ. 233-237.— *Ξ. Α. Σιδερίδου*, Κορθησιος ὁ Βρανᾶς ὁ Ἡπειρώτης σελ. 249-271.— *Ἀρ. Βρέκωση*, Ἡ συνθήκη τῆς 21 Μαρτίου 1800 καὶ τὰ προνόμια τῶν Ἡπειρωτικῶν πόλεων Πρεβέζης, Πάργας, Βονίτσης καὶ Βουθρωτοῦ σελ. 272-294.— *Ἀρ. Ζάχου*, Ἀρχιτεκτονικὰ σημειώματα: Ἰωάννινα σελ. 295-306.— *Μητροπ. Γόργυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Πολυκάρπου Συνοδινοῦ*, Ἠλίας (Γεωργιάδης) καὶ Ἀρσένιος σελ. 307-309.— *Π. Π. Ἀραβαντινοῦ*, Δημόδη ἡπειρωτικὰ ἄσματα σελ. 225-232.— *Χρ. Σούλη*, Τὰ «Μπουκουρέικα» τῶν Τζουμέρκων, ἦτοι περὶ τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν Ραφτάδων, τῶν Σχωρετσάνων τῶν Τζουμέρκων σελ. 310-320— *Κ. Στεργιοπούλου*, Περὶ τῶν τοπωνυμίων τῆς νοτιοδυτικῆς Ἡπείρου σελ. 321-331. Ἐκθεσις περὶ τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1927 προκηρυχθέντος ὑπὸ τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ σελ. 332-340.— *Βιβλιογραφία Π. Κ. Βιζουκίδου*, Κ. Χ. Σκενδέρη, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας καὶ σύγχρονον Μοσχολόλεως σελ. 243-244.— *Νεκρολογία*: Α. Βύρχνερος σελ. 238-242.— Πίναξ τῶν ὀνομάτων τοῦ τρίτου τόμου σελ. 345-350.

Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, καὶ πάσης Ἑλλάδος, ἡ Ἐκκλησία Ἀθηνῶν, πρόλογος Δ. Γρ. Καμπούρογλου, ἐν Ἀθήναις 1928 (Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας μετὰ προσθηκῶν).

— Φύσις καὶ χαρακτὴρ τῆς Οὐνίας. Οἱ Οὐνῖται ἐν Ἑλλάδι Τρεῖς ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Οὐνίτην Ἐπίσκοπον Θεοδωροπόλεως Γεώργιον (ἐκ τῆς Ἀναπλάσεως) ἐν Ἀθήναις 1928.

— Σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, «Ἀνάπλασις» ΜΑ' 1928, σ. 65 ἔξ.

— Ὁ Σπυρίδων Τρικούπης καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, «Πολιτικὴ ἐπιθεώρησις» ἔτ. Α' 1928, σ. 28 ἔξ.

— Αἱ πρῶται νομοθετικαὶ διατάξεις περὶ φοιτητῶν καὶ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου (ἰδ' αἰῶν) «Φοιτητικὸν ἡμερολόγιον» ἔτ. Β' 1928 11 ἔξ.

— Ἡ φιλανθρωπικὴ δρᾶσις τῆς Ἐκκλησίας Κ πόλεως κατὰ τὰς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους. «Ἐπετηρὶς τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησι. Σχολῆς» ἔτ. 1927-8. Ἀθήναι 1924, σ. 60 ἔξ.

— Ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας, «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», Τομ. Γ' σ. 543-569.

— Ἡ Ἐκκλησία Ἀντιοχείας. Αὐτόθι, τομ. Δ' σ. 895-905.

— Ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας. Αὐτόθι τόμ. Ζ', σ. 672-683.

— Ἀθανάσιος ὁ Μέγας (305-373), Ἐλευθερουδάκη Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν, Α, σ. 299-300.

— Ἀθανάσιος Β'. Ἀλεξανδρείας (1276-1316) Αὐτόθι σ. 300,

— Ἀθανάσιος Ἀντιοχείας (1686-1724) Αὐτόθι σ. 306-301.

— Ἀθανάσιος Α'. ΚΠόλεως (1289-1293, 1304-1310) Αὐτόθι σ. 301.

Γρηγ. Παπαμιχαήλ, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, Ἀπολογητικὴ, τεῦχ. Α'. Ἐν Ἀθήναις 1928.

Ξενοφ. Σιδερίδου, Μιχαὴλ Ψελλοῦ λόγος ἐπὶ τῷ ἐν Βλαχέρναις γεγονότι θαύματι, Ἐν ΚΠόλει 1928.

Π. Τρεμπέλα, Ὁ Χιλιασμός, Ἐν Ἀθήναις 1928.

Δημ. Μπαλάνου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, πῶς παρηγοροῦν τοὺς πενθοῦντας οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1928.